

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ตามลำดับต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรี เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานรัฐบาล เกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงานในการให้การศึกษาแก่สตรี เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทย เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยวิธีการค้นคว้าเอกสารประเภทต่าง ๆ และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่บริหารงานโดยตรงบางท่านเพิ่มเติม

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อประมวลความคิดเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2. การวิจัยแบบสำรวจ

การเลือกตัวอย่างประชากร ผู้วิจัยได้เลือกเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในหน่วย-

งานรัฐบาลที่มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรี 5 แห่ง โดยวิธีสุ่มแบบง่าย

(Simple Random Sampling) รวมทั้งหมด 242 คน

การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล เกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรี เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 1 ชุด แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรี เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรี เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และก่อนนำไปใช้ ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานรัฐบาลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 20 คน เพื่อหาข้อบกพร่องและแก้ไข

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปส่งตัวอย่างประชากรด้วยตนเอง โดยมีหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงหัวหน้าหน่วยงานรัฐบาล และผู้วิจัยได้ปรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำคำตอบจากแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วจึงนำเสนอในรูปตารางกิ่งบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สรุปประเด็นสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล

เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาล สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลทั้งหมดที่ทำกรวิจัย 242 คน เป็นชาย 74 คน คิดเป็น ร้อยละ 30.58 เป็นหญิง 168 คน คิดเป็นร้อยละ 69.42 อายุของเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 53.31 มีอายุระหว่าง 26-35 ปี รองลงมา ร้อยละ 23.55 มีอายุอยู่ ระหว่าง 36-45 ปี ส่วนวุฒิทางการศึกษา ส่วนใหญ่คือร้อยละ 65.28 มีวุฒิ ปริญญาตรี รองลงมาคือร้อยละ 15.70 มีวุฒิมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า สำหรับ อายุราชการ ส่วนใหญ่ร้อยละ 30.99 มีอายุราชการอยู่ระหว่าง 1-5 ปี และ 11-20 ปี และในคานโอกาสในการปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.23 ไม่เคยปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ เลย รองลงมาคือร้อยละ 23.55 ก็ปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ น้อยครั้ง

2. ความคิดเห็นโดยเฉลี่ยของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาท ของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2.1 ให้การศึกษาด้านอาชีพเพื่อส่งเสริมให้ประหยัด

บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ประหยัดมีมากในคานคหกรรม และประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ ส่วนที่มีบทบาทในการให้การศึกษาน้อย ได้แก่ คานหัตถกรรมเกษตร การเก็บถนอม และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและการเพาะปลูก

2.2 ให้การศึกษาด้านอาชีพเพื่อส่งเสริมการเพิ่มพูนรายได้

บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อส่งเสริมการเพิ่มพูนรายได้มีมากในคานคหกรรม หัตถกรรม อุตสาหกรรมใน ครอบครัว ส่วนที่มีบทบาทในการให้การศึกษาน้อย ได้แก่ การประดิษฐ์สิ่งของเครื่อง-ใช้เครื่องประดับ และกรรมวิธีการผลิตเกษตรกรรมแผนใหม่ และที่เห็นว่ามีบทบาท ในการให้การศึกษาน้อยที่สุด คือ ภาษาต่างประเทศ

2.3 ให้การศึกษาด้านอาชีพเพื่อให้ยึดเป็นอาชีพ

บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้ยึดเป็นอาชีพมีมากในคานคหกรรม ส่วนที่มีบทบาทในการให้การศึกษาน้อย

ไคแก คำนหัตถกรรม อุตสาหกรรมในครอบครัว ชุรกิจ และเลขานุการ

2.4 ให้การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม

บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทย เพื่อพัฒนาสังคมมีน้อย ไคแก การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเพื่อให้รักษาสุข-
นิสัยส่วนตัว ครอบครัว และชุมชน การให้ความรู้เรื่องสุขภาพและการป้องกันโรค
อนามัยแม่และเด็ก การปรุงอาหารตามหลักโภชนาการ การเลี้ยงดูบุตรทารก
ความรู้เรื่องยา การปรับปรุงบ้านเรือน การวางแผนครอบครัว วิธีการคุมกำเนิด
ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว การศึกษานานาชาติ มรรยาทคุณ-
สมบัติของสตรีไทย ค่านิยม ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความขยัน วัฒนธรรมไทย
ความรู้เรื่องกฎหมาย ความรู้เรื่องประชาธิปไตย การเป็นผู้นำ

3. ความคิดเห็นโดยเจ็ดตัวของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหา
และอุปสรรคของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคม

3.1 ปัญหาในการบริหารงาน

หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการบริหารมากในเรื่อง การขาด
การร่วมมือประสานกันอย่างแท้จริง ส่วนที่มีปัญหาน้อย ไคแก การไม่มีนโยบาย
รวมที่แน่นอนที่หน่วยงานจะใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ การบริหารงานของหน่วย-
งานรวมไว้ที่ส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ด้านการศึกษานอกโรงเรียน

3.2 ปัญหาในการบริหารงาน (ในฐานะผู้บังคับบัญชา)

หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการบริหารงาน (ในฐานะผู้ใ้-
บังคับบัญชา) มากในเรื่อง ขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานมาก ผู้บังคับบัญชา
ไม่เข้าใจการทำงานอย่างแท้จริง ส่วนที่มีปัญหาน้อย ไคแก การสั่งงานล่าช้า
ไม่ยุติธรรม ไม่มีเหตุผลในการสั่งงาน

3.3 ปัญหาในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรี

หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรี
มากในเรื่อง สตรีไม่มีเวลามารับการฝึกอบรม ส่วนที่มีปัญหาน้อย ไคแก วิทยากร

ในหลักสูตรฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอ กลุ่มสตรีฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอ ขาดอุปกรณ์การสอน
 ชาววัดที่ใช้ในการฝึก ชาววิทยากรที่มีความชำนาญโดยเฉพาะ วิธีการฝึกอบรม
 ไม่เหมาะสม อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ

3.4 ปัญหาในคานหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพ

หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในคานหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพน้อย
 ใดแก่ เนื้อหาของหลักสูตรไม่สัมพันธ์กับเวลาที่สอน หลักสูตรระยะสั้นเกินไป หลักสูตร
 ไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และความต้องการของกลุ่มสตรี หลักสูตรล้าสมัย
 ไม่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และหลักสูตรมีให้เลือกเรียนน้อย ส่วนที่มี
 ปัญหาน้อยที่สุด คือ หลักสูตรระยะยาวเกินไป

3.5 ปัญหาคานกลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม

หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในคานกลุ่มเป้าหมายมากในเรื่องที่สตรี
 ไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับการฝึกอบรม ส่วนที่มีปัญหาน้อย ใดแก่ สตรีไม่
 ยอมรับการเปลี่ยนแปลง สตรีไม่มีเวลาว่างทำให้ขาดเรียน สตรีอ่านและเขียนไม่ได้
 สตรีขาดความกระตือรือร้นที่จะช่วยตนเอง สตรีไม่มีวัสดุสิ่งของมาฝึก และมีการ
 กำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนจนเป็นการกีดกันไม่ใหญ่ที่มีความจำเป็นได้เรียน

3.6 ปัญหาคานบุคลากร

หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในคานบุคลากรมากในเรื่องที่บุคลากร
 มีความรับผิดชอบในหน้าที่หลายอย่าง ส่วนที่มีปัญหาน้อย ใดแก่ บุคลากรไม่ทราบวัตถุประสงค์
 และเป้าหมายของงานที่ทำ บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในวิชาการใหม่ ๆ
 ที่ทันสมัย บุคลากรขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ และบุคลากรขาดความรู้ความ
 ชำนาญในวิชาชีพที่กลุ่มสตรีต้องการ

3.7 ปัญหาคานงบประมาณ

หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในคานงบประมาณมากในเรื่อง งบ-
 ประมาณการดำเนินงานไม่เพียงพอ และไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม
 กับความต้องการของแต่ละหน่วยงานและท้องถิ่น ส่วนที่มีปัญหาน้อย ใดแก่ การเบิก
 จ่ายล่าช้า งบประมาณในการจัดฝึกอบรมให้แก่สตรีไม่เพียงพอ

3.8 ปัญหาด้านการประเมินผลการดำเนินงานให้การศึกษาแก่สตรี
หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการประเมินผลการดำเนินงานให้
การศึกษาแก่สตรีมากในเรื่อง การขาดบุคลากรติดตามผล และไม่นำผลการประ-
เมินมาใช้ปรับปรุงงาน ส่วนที่มีปัญหาน้อย ได้แก่ การขาดการประเมินผลที่ดี

3.9 ปัญหาในการฝึกอบรมทางคานวิชาชีพ
หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการฝึกอบรมทางคานวิชาชีพมากใน
คานการตลาด ส่วนที่มีปัญหาน้อย ได้แก่ การขาดวัสดุอุปกรณ์ ขาดเจ้าหน้าที่อบรม
เฉพาะคาน ขาดการออกแบบและการพัฒนารูปแบบให้ทันสมัย และขาดเงินทุน

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพทั่ว ๆ ไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงาน
รัฐบาล พบว่า เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลส่วนใหญ่ที่ทำงานในคานการให้การศึกษา
แก่สตรีนั้น เป็นหญิงร้อยละ 69.42 เป็นชายร้อยละ 30.58 ผู้วิจัยมีความเห็นว
การที่เจ้าหน้าที่จะเป็นชายหรือหญิงนั้นไม่มีความแตกต่างกันนัก ยกเว้นในประเด็นที่
วาสตรียอมเข้าใจธรรมชาติ ความต้องการและปัญหาของสตรีกลุ่มเป้าหมายได้ดีใน
ส่วนที่วาท่างก็มีหน้าที่เหมือนกัน สำหรับอายุของเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 53.31 มีอายุ
อยู่ระหว่าง 26-35 ปี ซึ่งนับว่าเป็นวัยที่เริ่มทำงานมาได้พอสมควรและมีประสพ-
การณ์ในการทำงานบ้างแล้ว สามารถจะเป็นกำลังในการส่งเสริมงานพัฒนาสตรีให้
มีประสิทธิภาพได้ จึงนับว่าเป็นวัยที่ค่อนข้างเหมาะสม ทางคานวุฒิทางการศึกษา
เจ้าหน้าที่ร้อยละ 65.28 มีวุฒิปริญญาตรี ซึ่งนับว่าเจ้าหน้าที่มากกว่าครึ่งหนึ่งที่มี
ความรู้และความสามารถพอสมควรในการทำงาน ในคานอายุราชการนั้น พบว่า
เจ้าหน้าที่ร้อยละ 70 มีอายุราชการอยู่ระหว่าง 1-20 ปี โดยครึ่งหนึ่งมีอายุ
ราชการ 1-5 ปี อีกครึ่งหนึ่งมีอายุราชการ 11-20 ปี ผู้วิจัยมีความเห็นวงาน
พัฒนาสตรีเป็นงานที่ต้องอาศัยประสบการณ์ในการทำงานอย่างมาก จะอาศัยทฤษฎี
เกี่ยวกับการพัฒนาต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวย่อมทำไม่ได้ เพราะงานพัฒนาสตรีเป็น
งานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งคานเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา
ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่มีอายุราชการ 11-20 ปี ซึ่งส่วนมากจะเป็นเจ้าหน้าที่ระดับผู้บังคับ-

บัญชาจึงเป็นผู้ที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการทำงานพัฒนาสตรี และจะเป็นหัวหน้างานที่คอยแนะนำงานแก่เจ้าหน้าที่ที่มีอายุราชการน้อยซึ่งเริ่มทำงานได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการที่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอายุราชการ 11-20 ปี กับ 1-5 ปี อยู่จำนวนละเท่า ๆ กัน จึงนับว่าเหมาะสมดี สำหรับการปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ พบว่า ร้อยละ 51 ไม่เคยปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่นเลย ร้อยละ 23.55 ปฏิบัติงานอาสาสมัครน้อยครั้ง โดยการเข้าร่วมปฏิบัติงานกับสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ลูกเสือชาวบ้าน งานกาชาด สมาคมแม่บ้านทหารบก ผู้วิจัยเห็นว่า การที่เจ้าหน้าที่ไปร่วมปฏิบัติงานอาสาสมัครกับองค์กรเอกชนนั้นจะทำให้เจ้าหน้าที่ได้ทราบความเคลื่อนไหว แผนการปฏิบัติงานและโครงการต่าง ๆ ขององค์กรเอกชนว่า ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร กับใคร สอดคล้องกับงานของหน่วยงานของตนหรือไม่ และจะสามารถดึงองค์กรเอกชนเหล่านี้เข้ามาประสานร่วมมือกับหน่วยงานรัฐบาลในแง่ใดใดบ้าง เพื่อให้งานพัฒนาสตรีมีประสิทธิภาพสูงสุด อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยนี้ พบว่า เจ้าหน้าที่ส่วนน้อยเท่านั้นที่มีโอกาสปฏิบัติงานอาสาสมัครอื่น ๆ เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ยังไม่เคยได้เข้าร่วมปฏิบัติงานอาสาสมัครกับองค์กรเอกชนใด ๆ สมควรจะได้มีการส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐบาล โดยในขั้นแรกส่งเจ้าหน้าที่ไปร่วมปฏิบัติงานราชการกับองค์กรเอกชนเหล่านี้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ได้ทราบและร่วมทำงานกับองค์กรเอกชนเหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

2. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาสตรีไทยเพื่อส่งเสริมให้ประหยัด มีมากในด้านคุณธรรม และการใช้วัสดุเหลือใช้หรือหางายมาคิดแปลงประดิษฐ์สิ่งของใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการให้ความรู้ดังกล่าวนี้ว่าเป็นความรู้ที่จำเป็นและเหมาะสมอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้สตรีประหยัดรายจ่าย โดยเฉพาะสตรีในชนบท ซึ่งความเจริญและบริการด้านการศึกษาต่าง ๆ ยังกระจายไปไม่ถึง ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจของชาวชนบทที่ยากจน สตรีในฐานะแม่บ้านต้องควบคุมดูแลบ้านเรือนและดูแลรายรับรายจ่ายของครอบครัว จึงจำเป็นที่จะต้องรู้จักประหยัดรายจ่ายของครอบครัวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สำหรับสตรีในเมืองจากการวิจัยเรื่องคานิยมของสตรีไทยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ พบว่า "สตรีไทยปัจจุบันไม่รู้จักประหยัด

ชอบเอาอย่างกันในเรื่องความฟุ่มเฟือย ไม่รู้จักใช้เงินให้คุ้มค่า สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะความเจริญทางด้านวัตถุได้มีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจของคนไทยมาก สตรีไทยจึงพึงพอใจในวัตถุและความสะดวกสบาย ความฟุ่มเฟือยมากขึ้น" (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ 2523 : 62) ดังนั้น ในการให้ความรู้ทางด้านกิจกรรม หรือการประดิษฐ์สิ่งของใช้ จึงจำเป็นมาก เพราะความรู้ดังกล่าวจะทำให้สตรีสามารถตัดเย็บเสื้อผ้าต่างๆ ให้ตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้ สามารถประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้จากเศษวัสดุซึ่งเป็นการช่วยสตรีประหยัดรายจ่าย อย่างไรก็ตาม จากหนังสือเรื่องสถานภาพปัจจุบันของสตรีไทย พบว่า "สตรีอาจไม่ได้ทำเพราะไม่มีเวลาเพียงพอประการหนึ่ง หรือเพราะไม่เห็นคุณค่าของงานประการหนึ่ง" (คณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรี 2523 : 54) ดังนั้นหน่วยงานรัฐบาลนอกจากจะไปฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรี ควรจะต้องกระตุ้นให้สตรีได้นำความรู้ไปปฏิบัติด้วย เพราะเมื่อได้ลองปฏิบัติเองแล้วสตรีก็จะได้เห็นผลด้วยตนเองว่าความรู้ในการตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดผม การประดิษฐ์ของใช้ ช่วยให้เขาประหยัดรายจ่ายของครอบครัวได้จริง เมื่อสตรีเห็นคุณค่าของความรู้ที่ฝึกอบรมไปก็จะนำความรู้ไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เกิดเป็นค่านิยมสมความมุ่งหมายของหน่วยงานรัฐบาล

ส่วนด้านที่เจ้าหน้าที่เห็นว่าหน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการประหยัดคมีน้อย ในเรื่อง การให้ความรู้เรื่องการเพาะปลูกต่างๆ การเก็บถนอมและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และหัตถกรรมเกษตร การที่หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทน้อยนั้น เพราะสตรีมีความรู้ดังกล่าวอยู่บ้างแล้ว เช่น ปลูกพืชผักสวนครัว หมักเนื้อสัตว์ หรือสานตระกร้า ทอผ้า ฯลฯ ดังนั้น ความรู้ที่หน่วยงานรัฐบาลไปอบรมจึงเน้นการให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องเทคนิควิธีการใหม่ๆ การใช้เครื่องทุ่นแรง และกระตุ้นให้นำความรู้ไปใช้เพื่อประหยัดรายจ่ายได้จริง นอกจากนี้ในการอบรมความรู้เรื่องการเพาะปลูกต่างๆ นั้น สตรีไม่ใคร่สนใจเพราะเห็นว่าตนมีความรู้ดังกล่าวอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องไปฝึกอบรม ดังนั้นจึงส่งผลให้หน่วยงานรัฐบาลจัดฝึกอบรมความรู้ด้านการเพาะปลูกต่างๆ น้อย ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้กล่าวว่า "ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของ การพัฒนาการเกษตร ที่กรมการพัฒนาชุมชน ประสบอยู่คือ ประชาชนไม่ค่อยสนใจต่อการ แสวงหาความรู้

ในค่านิยมมากนัก และการที่ทางราชการจัดการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ทางค่านิยมให้จะมีเฉพาะกลุ่มที่มีหัวหน้างานเท่านั้นที่ให้ความสนใจ ประชาชนส่วนใหญ่มักจะคิดว่าเป็นเรื่องไร้สาระ" (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี 2526: 70) ดังนั้น บทบาทในด้านการให้ความรู้การ เพาะปลูกจึงมีน้อย

3. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยราชการเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ (เพิ่มพูนรายได้) มีมากในค่านิยม คติธรรม การผลิตอุตสาหกรรมในครอบครัวประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะสตรีเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัวโดยอาชีพดังกล่าวอย่างมาก จากการวิจัยของ สมศักดิ์ เปรียบพร้อม เกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวชนบทในจังหวัดขอนแก่น พบว่า "สตรีจะช่วยเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวคิดเป็นรายชั่วโมงมากกว่าชายถึง 4 เท่า ถ้าหากสตรีจะเอาเวลาส่วนหนึ่งในการทำงานบ้านมาเลี้ยงไหม ปลูกหมอน และทอผ้าไหม ซึ่งเป็นงานที่ดูเหมือนว่าสตรีจะมีทักษะมากกว่าชาย และเป็นงานที่ทำได้โดยไม่ต้องทิ้งบ้านไป" (สมศักดิ์ เปรียบพร้อม 2522: 2) นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการทำงานของรัฐบาลมีบทบาทในการให้ความรู้ดังกล่าวมาก เพราะคนไทยยังยึดมั่นในค่านิยมที่ว่าสตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ จากการวิจัยของ บุญเคิม ไพเราะ เรื่อง สถานภาพและบทบาทของสตรีไทยในสังคมไทย พบว่า "วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของไทยเน้นคุณค่าของการเป็นกุลสตรี คือสตรีเป็นคนอ่อนโยน . . . ทำให้สตรีและคนส่วนใหญ่มีทัศนคติและยอมรับค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในการประกอบอาชีพว่าสตรีควรจะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน สตรีเป็นเพศที่อ่อนแออบอบบาง" (บุญเคิม ไพเราะ 2519: 12) ค่านิยมเกี่ยวกับบทบาทดังกล่าวแสดงถึงความผูกพันของบทบาทสตรีกับครอบครัวอย่างลึกซึ้ง การที่จะส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวจึงยังขึ้นอยู่กับค่านิยม และบทบาทของสตรีที่ยังคงผูกพันอยู่กับครอบครัว อาชีพที่อบรมจึงได้แก่ คหกรรม ทัศนกรรม และอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งเป็นอาชีพที่มีลักษณะของการทำงาน เหมาะกับเพศของสตรี และสตรีสามารถทำอาชีพดังกล่าวที่บ้านได้ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมที่ให้สตรีอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน และจากงานวิจัยเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบททางเศรษฐกิจและสังคม ของกรมการพัฒนาชุมชน พบว่า

"การฝึกอาชีพจึงผูกพันอยู่กับบทบาทดั้งเดิมและตายตัว . . . หลักสูตรการฝึกอาชีพ
 ทั้งที่หน่วยงานรัฐบาลและองค์กรเอกชนจัด เพื่อสตรีส่วนใหญ่ก็มุ่ง เน้นแค่ว่าบทบาทแม่บ้าน
 เช่น ทำอาหาร เสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า ประดิษฐ์ดอกไม้" (กรมการพัฒนา
 ชุมชน กองพัฒนาการและเด็ก 2524: 78) และจากรายงานการศึกษาเพื่อการจัด
 ทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (2525-2544) ของคณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีระยะ
 ยาว พบว่า "ผู้จัดโครงการมักเน้นบทบาทและหน้าที่ของสตรีตามแนวความคิดดั้งเดิม
 ที่สตรีมีหน้าที่เป็นแม่บ้าน เป็นภรรยาที่ดี ดังนั้น จึงพบว่าโครงการอบรมสตรีชนบท
 จำนวนมากเน้นเรื่องต่อไปนี้ การจัดบ้าน การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การตัดเย็บเสื้อผ้า"
 (คณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 2524: 5-12) นอกจากนี้การที่หน่วยงาน
 รัฐบาลให้การศึกษาดังกล่าวมา ยังเป็นการสนองความต้องการของสตรีเองด้วย
 จากการวิจัยของ นันทนีย์ ไชยสุต เรื่อง สถานภาพสตรีไทยในชนบทสองจังหวัด
 พบว่า "ผู้หญิงเป็นจำนวนมาก (ร้อยละ 31) แจ้งว่าต้องการ เรียนตัดเย็บเสื้อผ้า
 เพราะการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นอาชีพที่พวกผู้หญิงจะทำรายได้ได้ดี" (นันทนีย์ ไชยสุต
 2520: 11) อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนทำให้หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทใน
 การให้การศึกษอบรมอาชีพดังกล่าวมาก คืออาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพที่สตรีคุ้นเคย
 เคยทำมาก่อน จากรายงานการศึกษาเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ของ
 คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว พบว่า "โครงการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่ม
 รายได้ได้รับความร่วมมือจาก เกษตรกร เป็นอย่างดี และค่อนข้างประสบความสำเร็จ
 โดยเฉพาะโครงการ เพิ่มรายได้ที่ขึ้นอยู่กับทักษะดั้งเดิมที่สตรีพอมีความชำนาญอยู่แล้ว
 (คณะกรรมการวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว 2526: 5-29)

สำหรับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของ
 หน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาสตรี เพื่อเพิ่มพูนรายได้ มีน้อยในเรื่อง กรรมวิธี
 การผลิตเกษตรกรรมแผนใหม่ และการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับ
 ในเรื่องกรรมวิธีการผลิตเกษตรกรรมแผนใหม่นั้น หน่วยงานรัฐบาลให้ความรู้น้อย
 เพราะสตรีชนบทที่อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักทำรายได้ประจำให้กับครอบครัว
 อยู่แล้ว การที่หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาสตรี เพื่อเพิ่มพูนรายได้
 ให้ครอบครัวจึงไม่ให้ความสนใจกับการให้ความรู้ในการพัฒนาอาชีพหลักมากนัก เพราะ

ถึงแมสตร์จะนำความรู้ไปใช้ก็ได้เฉพาะช่วงเวลาเท่านั้น ซึ่งมีระยะเวลาจำกัดและมีเวลาวางมาก การให้ความรู้ด้านนี้จึงไม่ช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัวได้มากนัก หน่วยงานรัฐบาลจึงมุ่งให้ความรู้ในอาชีพอื่นที่สตรีจะทำได้เป็นอาชีพเสริมยามว่างเว้นจากการทำนา ซึ่งจะทำให้สตรีช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัวได้มาก ซึ่งผลการวิจัยนี้ก็พบว่า "หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้ความรู้เรื่อง คหกรรม ทัศนกรรม อุตสาหกรรมในครอบครัว เพื่อให้สตรีเพิ่มพูนรายได้ได้มาก (จากตารางที่ 20) สำหรับความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้เครื่องประดับนั้น หน่วยงานรัฐบาลให้ความรู้น้อย เพราะความรู้ดังกล่าวไม่ใช่ความรู้ที่จำเป็นในการแก้ปัญหาที่สตรีเผชิญอยู่ จากการวิจัยนี้ กลุ่มเป้าหมายการให้การศึกษาของหน่วยงานรัฐบาลส่วนใหญ่เป็นสตรีชนบท มีสตรีในเมืองอยู่บ้าง สำหรับสตรีชนบทส่วนมากจะมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี การใช้เงินส่วนใหญ่ใช้ในเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยา อันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ดังนั้น การที่หน่วยงานรัฐบาลให้ความรู้ดังกล่าวเพื่อให้เขาทำขายเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัวนั้นจึงทำได้ยาก เพราะอำนาจซื้อของชาวชนบทมีน้อย สำหรับสตรีในเมืองความรู้ดังกล่าวอาจช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้สตรีได้มาก แต่ดังที่กล่าวแล้ว สตรีในเมืองเป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเล็ก ดังนั้น หน่วยงานรัฐบาลจึงมีบทบาทในการให้ความรู้เรื่องการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้เครื่องประดับแก่สตรีน้อย

สำหรับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีเพื่อเพิ่มพูนรายได้นั้นมีน้อยที่สุดในเรื่องภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะความรู้ดังกล่าวเป็นความรู้ที่ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวันของคนส่วนใหญ่ แต่เป็นความรู้พิเศษที่สตรีอาจจะต้องใช้บางแต่ก็จำกัดอยู่เฉพาะสตรีในเมืองเป็นส่วนใหญ่ ความรู้นี้จึงไม่ใช่ความรู้ที่จำเป็นหรือเป็นประโยชน์ต่อสตรีส่วนใหญ่ หน่วยงานรัฐบาลจึงมีบทบาทในการให้การศึกษาทางด้านนี้น้อยที่สุด

4. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐบาล ในการให้การศึกษาแก่สตรีเพื่อให้ยึดเป็นอาชีพมีมากในคานคหกรรม ทั้งนี้เพราะ ความรู้ คานคหกรรม เป็นความรู้ที่สามารถเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว และถ้าฝึกฝนให้มีความชำนาญก็จะสามารถยึดเป็นอาชีพหารายได้เลี้ยงตนเอง

และครอบครัวได้เป็นอย่างดี และจากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า "หน่วยงานรัฐบาลให้ความรู้ทางด้านคหกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้มาก" (จากตารางที่ 20) และจากการประเมินผลโครงการพัฒนาสตรีระดับจุลภาค โครงการเพิ่มพูนรายได้สตรีชนบท ของกรมการพัฒนาชุมชนพบว่า "ความมั่นคงใจของสตรีเกี่ยวกับอาชีพหลักเพื่อทำให้มาทราบฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น คือ ต้องการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการหาเลี้ยงชีพด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า และการเสริมสวยมากที่สุด" (กรมการพัฒนาชุมชน 2523 : 59) ความรู้ทางด้านคหกรรมนอกจากจะช่วยเพิ่มพูนรายได้และยึดเป็นอาชีพได้แล้ว ยังสอดคล้องกับค่านิยมของสตรีและสังคมที่ว่าสตรีเป็นเพศที่ไม่สามารถทำงานหนักบางประเภทได้อีกด้วย นอกจากนี้การฝึกอบรบอาชีพคหกรรมยังสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้สตรีมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีได้สรุปไว้ในแผนพัฒนาสตรี พ.ศ. 2525-2529 (2526 : 12) ว่า "สตรีในเมืองส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการพาณิชย์ เช่น การค้าขาย และการให้บริการหรือประเภทงานวิชาชีพที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน และเป็นงานประเภทที่ต้องทำงานนอกบ้านมากกว่า" ดังนั้นการให้ความรู้ทางด้านคหกรรมแก่สตรีจึงช่วยให้สตรีมีความรู้และยึดเป็นอาชีพ หรือที่มีอาชีพอยู่แล้วก็อาจเปลี่ยนมาประกอบอาชีพทางด้านคหกรรมได้ และสำหรับสตรีในชนบท การฝึกอบรบวิชาทางด้านคหกรรมแก่สตรีก็นับว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็นของสตรีอย่างยิ่ง เพราะ "สตรีในชนบทนั้นขาดโอกาสในการศึกษาอบรม และมักจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาค่ำ เนื่องจากการศึกษาในชนบท และหน่วยในการฝึกอบรบทางวิชาชีพและวิชาการ และหน่วยกิจกรรมที่จะให้เขาเข้าร่วมยังคงน้อยกว่าในเมืองอยู่มาก อันเป็นผลทำให้สตรีในชนบทขาดทักษะและความคิดริเริ่ม" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2526 : 15) ดังนั้น การให้การฝึกอบรบอาชีพคหกรรมจึงเป็นการส่งเสริมให้สตรีในชนบทมีโอกาสในการหาความรู้ ฝึกฝนทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับค่านิยม และความต้องการของสตรี และนำความรู้ที่ได้ไปยึดเป็นอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้

สำหรับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของ
 หน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรี เพื่อยึดเป็นอาชีพนั้น มีน้อย ในเรื่อง หัตถ-
 กรรม อุตสาหกรรมในครอบครัว ชุรกิจและเลขานุการ การที่หน่วยงานรัฐบาลมี
 บทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีในเรื่องหัตถกรรม อุตสาหกรรมในครอบครัวมีน้อย
 เพราะการฝึกอบรมอาชีพดังกล่าวแก่สตรีไม่ทำรายได้ให้กับสตรีมากพอที่จะยึดเป็นอาชีพ
 ได้ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ อันได้แก่ ผลิตภัณฑ์ขาดคุณภาพ ขาดการพัฒนารูปแบบ
 ขาดตลาดที่จะนำสินค้าไปขาย หรือไม่สามารถต่อรองราคาได้ทำให้ต้องขายสินค้าใน
 ราคาถูก และขาดเงินทุน จากงานวิจัยเดียวกันนี้ พบว่า "หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหา
 ในการให้การศึกษาอบรมทางวิชาชีพมากในด้านการตลาด ส่วนปัญหาการออกแบบและ
 การพัฒนาแบบให้ทันสมัย และปัญหาขาดเงินทุนเป็นปัญหาน้อย" และจากการประ-
 เมินผลโครงการพัฒนาสตรีที่กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบ พบว่า สตรีไม่มีเงินทุน
 เพียงพอที่จะดำเนินการผลิตสินค้าใหม่ ๆ มากพอจนจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว ราคา
 ผลิตภัณฑ์ของสตรีนั้นราคาต่ำหรือขายไม่ได้" (กรมการพัฒนาชุมชน 2523: 62)
 ด้วยปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาใน
 เรื่องหัตถกรรม อุตสาหกรรมในครอบครัวน้อยอยู่ ส่วนการให้การศึกษาทางคาน
 ชุรกิจและเลขานุการนั้นมีน้อย เพราะความรู้ดังกล่าวจำเป็นหรือเป็นที่สนใจของการ
 เรียนรู้ เฉพาะในเมืองหลวงซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายสตรีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มเป้าหมาย
 สตรีทั่วประเทศ ดังนั้นบทบาทของหน่วยงานในการให้การศึกษาแก่สตรีทางคาน
 ชุรกิจและเลขานุการจึงยังมีน้อยอยู่

5. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วย-
 งานรัฐบาลในการให้การศึกษาแก่สตรีไทยเพื่อพัฒนาสังคมมีน้อย ในเรื่อง การให้
 ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยเพื่อให้รักสุขภาพ สนับสนุนตน ครอบครัว และชุมชน การ
 ให้ความรู้เรื่องสุขภาพและการป้องกันโรค ความรู้เรื่องอนามัยแม่และเด็ก การ
 ปรุงอาหารตามหลักโภชนาการ การเลี้ยงดูอบรมทารก ความรู้เรื่องยา การปรับ-
 ปรุงบ้านเรือน การวางแผนครอบครัว วิธีการคุมกำเนิด ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่
 ของสมาชิกในครอบครัว การศึกษาผู้ใหญ่ มรรยาทคุณสมบัตินิสิตสตรีไทย ค่านิยม
 ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความขยัน วัฒนธรรมไทย ความรู้เรื่องกฎหมาย

ประชาธิปไตย การเป็นผู้นำ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง สุขภาพอนามัยสตรีไทยของ เฉลิมสุข บุญไทย ที่ว่า "การให้ความรู้ความเข้าใจในด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพกายและจิตของตนเองและครอบครัว โดยเฉพาะในระหว่างตั้งครรภ์ คลอด และเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และในวัยแห่งความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยังไม่เพียงพอ" (เฉลิมสุข บุญไทย 2525:7) และยังพบว่า สตรีไทยทั้งในชนบทและในแหล่งเสื่อมโทรมมีความรู้เกี่ยวกับโภชนาการ การดูแลปฏิบัติตนในระหว่างตั้งครรภ์ การให้อาหารบุตร และพัฒนาการของเด็กยังไม่เพียงพอ ประกอบกับความยากจนและค้อยการศึกษา เป็นผลให้ภาวะทางสุขภาพอนามัยของแม่และเด็กยังไม่ดีเท่าที่ควร และมีภาวะทุพโภชนาการในเด็กค่อนข้างสูง โดยสตรีเหล่านั้นยังไม่มีความรู้เพียงพอที่จะช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้" (เฉลิมสุข บุญไทย 2525:2)

ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐบาลยังมีบทบาททางด้านนี้น้อย และไม่ทั่วถึง การที่หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาททางด้านนี้น้อยเพราะ การให้การศึกษอบรมความรู้ทางด้านสังคมเพื่อให้สตรีนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนนี้เป็นเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนมาก เพราะต้องเกี่ยวพันกับองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประการ อาทิ ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเชื่อค่านิยมประเพณีเดิม การที่หน่วยงานรัฐบาลไปให้ความรู้แนะนำให้ ชาวบริโภคอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ เช่นต้องรับประทานเนื้อสัตว์ เขาก็อาจไม่ทำตามเพราะเขาเคยรับประทานแต่ข้าวเหนียว ปลา ร้า มานานแล้ว หรือรสชาติอาหารไม่ถูกปาก ฐานะทางเศรษฐกิจไม่อำนวยเป็นต้น การให้ความรู้เพื่อให้สตรีเปลี่ยนพฤติกรรมจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับการแนะนำอบรมอย่างเดียว แต่จะต้องกระตุ้นสนับสนุนส่งเสริมให้เขาทำภายหลังการอบรมด้วย เพื่อให้เขาได้เปลี่ยนค่านิยม นอกจากนี้ บทบาทหน้าที่ของสตรีก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หน่วยงานมีบทบาทในการให้การศึกษาน้อย กล่าวคือ สตรีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นแม่บ้าน ซึ่งหน้าที่การเป็นแม่บ้านนั้นสตรีก็ได้รับการอบรมสั่งสอนจากแม่ สตรีโดยเฉพาะสตรีชนบทจึงทำงานบ้านเป็นและไม่เห็นความสำคัญของการอบรมความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับงานบ้าน ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ด้านสุขภาพอนามัย การปรุงอาหาร บ้านเรือน ฯลฯ นอกจากนี้ การอบรมความรู้ดังกล่าวยังไม่ส่งผลทางเศรษฐกิจคือไม่ช่วยเพิ่มรายได้ สตรีจึงไม่เห็นความสำคัญ

และไม่ค่อยไปรับการอบรม สาเหตุก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาด้านสังคมแก่สตรีน้อย

ในด้านหน่วยงานรัฐบาลเองก็ให้ความสนใจกับการให้การศึกษแก่สตรีทางด้านสังคมน้อยมาก จากการวิจัยเรื่องแม่บ้านเกษตรกรกับการพัฒนาประเทศ ของ อารณพันธ์ จันทรสว่าง ทราบว่า "โครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ มุ่งกระทำกับชาวชนบทที่เป็นชายมากกว่าที่เป็นหญิง เพราะชายเป็นผู้นำและรับหน้าที่ในกิจการงานต่าง ๆ โดยเฉพาะทำงานนอกบ้าน ประกอบกับหญิงถูกอบรมมาให้สงบเสงี่ยมเจียมตัว อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนเป็นแม่บ้านที่ดี การทำงานต่าง ๆ ที่ถูกคาดหวังว่าเป็นงานของหญิงซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นงานในบ้าน เป็นเรื่องภายในครอบครัว ซึ่งถูกมองว่าเป็นงานเล็ก ๆ ไม่สำคัญอะไร" (อารณพันธ์ จันทรสว่าง 2523:26) ในสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน เศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญของประชาชน และเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาต่าง ๆ อีกมากมาย รัฐบาลจึงมุ่งแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจก่อน โดยจัดฝึกอบรมความรู้ไปใช้เพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว อันเป็นการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจที่ครอบครัวเผชิญอยู่ นอกจากนี้บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลทางด้านสังคมส่วนใหญ่มักจะออกมาในรูปของการให้บริการด้านการรักษาพยาบาล อันเป็นการแก้ไขมากกว่าการให้ความรู้ อันเป็นการป้องกัน เพราะปัญหาการเจ็บไข้เป็นปัญหาเร่งด่วนของสตรีในชนบท

สำหรับความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พลเมือง กฎหมาย ประชาธิปไตย และการเป็นผู้นำ หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาน้อย เพราะความรู้ดังกล่าว นอกจากจะเป็นความรู้ใหม่สำหรับสตรีแล้ว การรับความรู้ดังกล่าวไปปฏิบัติโดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้นำยังเป็นการขัดแย้งกับค่านิยมของสังคม กล่าวคือค่านิยมของสังคมและสตรีเอง เห็นว่า สตรี "จะต้องเก็บตัวอยู่กับบ้าน ดูแลครัวเรือน ทำหน้าที่ปรนนิบัติทุกคนในครอบครัวให้เป็นสุข โดยเฉพาะพ่อแม่หรือสามี กิจการอื่น ๆ ยกให้สามีเป็นผู้นำท้องถิ่น" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2526:22) และจากการวิจัยเรื่องการพัฒนาสตรีชนบทในประเทศไทย ของ มาชะ ชิตตะสังคะ พบว่า "สตรีในชนบทยังมีทัศนคติต่อสถานภาพและบทบาทของตนตามประเพณีดั้งเดิม (มาชะ ชิตตะสังคะ 2522:25) การให้ความรู้เพื่อให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เป็นผู้นำสังคม ซึ่งสังคมและสตรีเห็นว่าเป็นบทบาทของฝ่ายชาย จึงทำได้ยาก

ลำบาก และในแผนพัฒนาสตรีไค้กล่าวไว้ว่า "แม่สตรีไทยที่ทำงานจะตระหนักอย่างมากว่าคนเป็นสมาชิกของสังคม ควรจะเข้ามามีบทบาทรวมในการปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น และมีบทบาทในการ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ยังไม่พร้อมที่จะเป็นผู้นำหน้าที่นี้ไค้คือนัก เพราะส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับแผน" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ 2522 : 22) นอกจากนี้ยังเนื่องมาจากว่าการส่งเสริมให้สตรีก้าวเข้ามามีบทบาททางการ เมืองนั้น ถึงแม้จะปฏิบัติกันมานานแล้ว แต่เพิ่งจะมีการส่งเสริมอย่างจริงจังในแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 นี้เอง ทำให้บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลทางด้านนี้มีน้อยอยู่

6. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาของหน่วยงาน รัฐบาลในการบริหารงาน เห็นว่า หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในเรื่องการประสานงานมาก ส่วนที่เห็นว่าปัญหาน้อยนั้นไค้แก่ การรวมการบริหารงานไว้ที่ส่วนกลาง การขาดนโยบายรวมที่แน่นอนที่หน่วยงานจะใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ และการที่เจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ คำนการศึกษานอกโรงเรียน การที่หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการประสานงานมากนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร ที่พบว่า "การพัฒนาสตรีเกษตรกรนั้น จะไม่มีการประสานงานกันอย่างจริงจัง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2525 : 2) และจากผลการ วิจัยของไพบูลย์ ขางเรียน พบว่า "การประสานงานระหว่างหน่วยงานในระบบราชการ ไทยเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นค่อนข้างยาก..... องค์การที่มีอำนาจบริหารสูงๆของไทย แต่ละ แห่งมักจะพยายามสร้างอาณาจักรของตนเองขึ้น ต่างก็ไม่ยอมเชื่อถือกันและกัน ทั้งนี้ เนื่องจากต่างก็มักมีความ เชื่อที่ฝังลึกเป็นประเพณีสืบต่อกันมาว่า ถ้ามีการประสานงาน กันขึ้นแล้วก็จะทำให้อำนาจของตัวเองลดน้อยลงไป ฉะนั้นความล่าช้าและการทำงาน ซ้ำซ้อนกันจึงมักเกิดขึ้นอย่างธรรมดาในระบบราชการไทย (Phibul Changrien 1978 . 2) การที่หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาการประสานงานมากเพราะ ในปัจจุบันมีหน่วยงาน รัฐบาลและเอกชนมากมายที่ทำงานด้านพัฒนาสตรี โดยที่ต่างฝ่ายก็ทำงานของตน ซึ่งใน เรื่องนี้ สันนิษ วงศ์พิพัฒน์ช ไค้กล่าวไว้ว่า "แต่ละฝ่ายก็วางแผนโครงการต่างๆ ไม่ ตามลักษณะความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน ไม่มีการประสานการวางแผนและแผนงาน โดยส่วนรวมเท่าที่ควร ในส่วนท้องถิ่นการประสานงานก็มีลักษณะประสานงานกันที่ละหน่วยงาน

เป็นโครงการ ๆ มากกว่าจะมีการประสานแบบเป็นระบบ" (สนั่น วงศ์พิพัฒน์ 2524: 28) นอกจากนี้ทางฝ่ายต่างทำ แล้วยังทำในลักษณะที่หน่วยงานของตนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสตรีทุกด้านอีกด้วย ซึ่ง อนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่ "ในปัจจุบันนี้หน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่เคยละทิ้งพฤติกรรมที่เป็นมาแต่ดั้งเดิม โดยพยายามแสดงบทบาทว่าหน่วยงานตนเองควร เป็นศูนย์กลางการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านการพัฒนา จึงเป็นเหตุให้เกิดการแย่งบทบาท แย่งหน้าที่ และความรับผิดชอบ จนเกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง (อนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์ 2526: 139)

7. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานของผู้บังคับบัญชา พบว่า หน่วยงานมีปัญหามากในเรื่องที่ผู้บังคับบัญชาไม่เข้าใจการทำงานอย่างแท้จริง และขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานมากใช้เวลานาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการพัฒนาสตรีชนบทในประเทศไทย ของ มาชะ ชิตตะสังคะ ที่ว่า "ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาสตรีชนบทในประเทศไทยคือผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของงานพัฒนาสตรี จึงทำให้ขาดการพิจารณาหารูปแบบการดำเนินงานพัฒนาสตรีที่เหมาะสม และระดับผู้บริหารยังไม่คอยตระหนักว่าสตรีในชนบทจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสตรีชนบทใด (มาชะ ชิตตะสังคะ 2522: 25) การที่มีปัญหาผู้บริหารไม่เข้าใจการทำงานอย่างแท้จริงมากเพราะ "ผู้บริหารของไทยส่วนใหญ่ขาดประสบการณ์ในการทำงานภาคสนาม และอาจจะลอกรูปแบบของต่างประเทศโดยไม่ศึกษาคนควาวิจัยในประเทศก่อน" (ยุวฉนิ วุฒิเมธี 2526: 111) สำหรับปัญหาขั้นตอนการปฏิบัติงานมากใช้เวลานานนั้นเป็นปัญหาที่ต้องเกิดขึ้นเพราะระบบราชการของไทยที่มีระบบบริหารแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ซึ่งลักษณะการดำเนินงานต้องมาจากการวินิจฉัยสั่งการจากเบื้องบนลงไปยังเบื้องกลางตามลำดับขั้นตอนการบังคับบัญชา ดังนั้น ในการปฏิบัติงานจึงต้องใช้เวลาาน

ส่วนปัญหาในด้านการบริหารงานของผู้บังคับบัญชามีปัญหาน้อยในเรื่อง การสั่งงานลาซา ไม่ยุติธรรม และไม่มีเหตุผลในการสั่งงาน ปัญหาการสั่งงานลาซานี้ก็มีสาเหตุมาจากระบบราชการไทยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การวินิจฉัยสั่งการต้องมาจากเบื้องบนลงไปยังเบื้องกลางตามลำดับขั้นตอนการบังคับบัญชา ทำให้

การสั่งงานในแต่ละเรื่องลาซา โดยเฉพาะเรื่องที่จะดำเนินการในส่วนภูมิภาคแต่ต้องรอการสั่งงานจากส่วนกลางทำให้การสั่งงานยิ่งลาซาออกไปอีกมาก ส่วนปัญหาความไม่ยุติธรรมและไม่มีเหตุผลในการสั่งงานนั้นเป็นปัญหาที่ตัวผู้บริหารโดยตรง ผู้บริหารถ้าไม่ยุติธรรมก็สืบเนื่องมาจากเหตุผลส่วนตัว เพราะผู้บริหารเป็นผู้ที่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการตามความรับผิดชอบของตน ฉะนั้น การตัดสินใจจึงขึ้นอยู่กับตัวผู้บริหารเองว่าจะใช้เหตุผลหรืออารมณ์มากน้อยเพียงใดในการตัดสินใจ

8. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สตรี เห็นว่ามีมากในเรื่องที่สตรีไม่มีเวลามารับการอบรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรี ของกรมการพัฒนาชุมชน ที่ว่า "สมาชิกบางคนไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรม เพราะต้องไปประกอบอาชีพ และบางคนอยู่ห่างไกลทำให้ลำบากในการติดต่อ"

(กรมการพัฒนาชุมชน กองวิจัยและประเมินผล 2525: 13) และรายงานการประเมินผลโครงการพัฒนาความเป็นอยู่ของสตรีในชนบท จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2521-2523 พบว่า "มีปัญหาในเรื่องระยะเวลาที่จะรวมกลุ่มของสมาชิกสตรีที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มักเป็นปัญหาที่วางไม่ตรงกัน และในบางครั้งเกี่ยวเนื่องกับระยะเวลาของการประกอบอาชีพหลักด้วย" (กรมการพัฒนาชุมชน 2524: 38) การที่หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สตรีมากในเรื่องที่สตรีไม่มีเวลามารับการอบรมนั้นก็เพราะ การฝึกอบรมของแต่ละหน่วยงานไม่สามารถจะทำได้พร้อมกันในเวลาที่สตรีว่างเว้นจากการทำนา เพราะความจำกัดทางด้านบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์งบประมาณ ทำให้การฝึกอบรมในบางแห่งก็ต้องจัดในระหว่างฤดูกาลทำนา ทำให้สตรีไม่มีเวลามารับการอบรม เป็นต้น นอกจากนี้ในบางปีเกิดภาวะฝนแล้งหรือน้ำท่วมทำให้ฤดูกาลทำนาในปีนั้นต้องเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เมื่อไปจัดฝึกอบรมสตรีไม่สามารถมาร่วมได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถเลื่อนการฝึกอบรมได้เพราะจะไปกระทบการฝึกอบรมในจุดอื่น ๆ ที่ทางส่วนกลางได้วางแผนไว้แล้ว

สำหรับปัญหาของหน่วยงานรัฐบาลในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรี มีน้อยในเรื่องที่วิทยากรใหญ่กลุ่มสตรีปฏิบัติไม่เพียงพอ กลุ่มสตรีเองฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอ ขาดอุปกรณ์การสอน ขาดวัสดุที่ใช้ในการฝึก ขาดวิทยากรที่มีความชำนาญโดยเฉพาะ

วิธีการฝึกอบรมไม่เหมาะสม อาคารสถานที่ไม่พอ จากการวิจัยครั้งนี้ได้ผลสอดคล้องกันว่า ปัญหาของหน่วยงานรัฐบาลในค่านกลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม ได้แก่ สตรีไม่มีวัสดุสิ่งของมาฝึก (จากตารางที่ 29) และปัญหาของหน่วยงานรัฐบาลในค่านบุคลากร ได้แก่ บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในวิชาชีพที่กลุ่มสตรีต้องการ" (จากตารางที่ 30) การที่หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหา วิทยากรในกลุ่มสตรีฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอ วิทยากรขาดความชำนาญเฉพาะ วิธีการฝึกอบรมไม่เหมาะสม และขาดอุปกรณ์การสอนนั้น สืบเนื่องมาจากการขาดการคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสมกับงาน "การบรรจุข้าราชการในปัจจุบันขึ้นอยู่กับปริมาณมากกว่าจะพิจารณาความสามารถในงานนั้น ๆ ดังนั้นบุคลากรที่ได้มาจึงไม่มีความรู้ในเรื่องที่ต้องอบรม ไม่สามารถใช้วิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสมและไม่สามารถประดิษฐ์วัสดุอุปกรณ์อย่างง่ายใช้เองได้" (สัมภาษณ์หัวหน้ากองฝึกอบรม กองอุตสาหกรรมสิ่งทอ 2526) ส่วนปัญหาที่สตรีฝึกปฏิบัติไม่พอ ขาดวัสดุที่ใช้ในการฝึก ที่มีปัญหาเช่นนี้เพราะสตรีไม่เข้าใจความสำคัญของการฝึกปฏิบัติคิดว่าไปฝึกเองที่บ้านได้ ต้องการความรู้เฉพาะทางด้านทฤษฎีเท่านั้น ส่วนปัญหาการขาดวัสดุการฝึกนั้น การที่มีปัญหานี้เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมของโครงการกับสภาพท้องถิ่น เพราะถ้าโครงการสอดคล้องสนองความต้องการของท้องถิ่นก็จะต้องใช้วัสดุที่มีอยู่และหาง่ายในท้องถิ่นมาใช้ฝึก สำหรับปัญหาค่านอาคารสถานที่ไม่เพียงพอนั้นอาจเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่เข้าใจว่าอาคารสถานที่ในการฝึกอบรมจะต้องเป็นตึกเป็นอาคาร หรือเป็นสถานที่ของหน่วยราชการของตน ไม่สนใจใช้อาคารสถานที่ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีอยู่มากมาย ปัญหาค่านอาคารสถานที่จึงเกิดขึ้น

9. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาในค่านหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพ เห็นว่ามีปัญหาน้อยในเรื่อง เนื้อหาหลักสูตร ไม่สัมพันธ์กับเวลาการสอน หลักสูตรระยะสั้นเกินไป หลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและความต้องการของกลุ่มสตรี หลักสูตรลาสมัยมีให้เลือกเรียนน้อย ส่วนเรื่องที่เป็นปัญหาน้อยที่สุด คือหลักสูตรระยะยาว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการวิเคราะห์เอกสารที่ว่า "หลักสูตรต่าง ๆ ของหน่วยงานรัฐบาลมักจะเป็นหลักสูตรที่กำหนดโดยเจ้าหน้าที่บริหารจากส่วนกลางซึ่งจะกำหนดให้สอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการโดยไม่คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ความต้องการและปัญหาของสตรีในแต่ละท้องถิ่น"

(จากหน้าที่ 242) และจากการประเมินผลโครงการพัฒนาสตรีระดับจุลภาค โครงการ
 เพิ่มพูนรายได้ของสตรีชนบท ของกรมการพัฒนาชุมชน พบว่า "กรอบวิชาการที่กำหนดเป็น
 หลักสูตรในการอบรม และกิจกรรมพัฒนาสตรีต่างหน่วยงานต่างมุ่งเอาประเภทของกิจกรรม
 ของวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นตัวกำหนดหลักสูตร" (กรมการพัฒนาชุมชน 2523:32)
 ผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากส่วนกลางหรือเจ้าหน้าที่ของ
 รัฐบาลเป็นผู้กำหนดหลักสูตรและวางแผนเป็นส่วนใหญ่ สตรีซึ่งเป็นผู้รับการอบรมไม่มีส่วนร่วม
 ในการกำหนดหลักสูตรที่ตนต้องการ ดังนั้นเวลานำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้จึงประสบปัญหา
 ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งในเรื่องนี้อนุรักษ บัญญานุวัจน์ (2526:140) ได้กล่าวไว้
 ว่า "การละเลยที่จะเชื่อเชิญตัวแทนกลุ่มประชาชนเป้าหมายมาร่วมวางแผน วางโครงการ
 เพื่อกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับความต้องการและปัญหาเร่งด่วนของเขา แต่
 คนของรัฐกลับทำเองทุกประการ เพราะท่านได้วางโครงการโดยไปพิจารณาถึงลักษณะ
 ความต้องการ ของกลุ่มประชาชนเป้าหมายผู้ไม่มีทางเลือกที่ถนัดมานำเรียนรู และเข้ารับการ
 อบรมตามหลักสูตรที่ทางราชการกำหนดขึ้นโดยให้เรียนรู้อย่างเวลา สถานที่ และกับวิทยากร
 ตามเนื้อหาที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเห็นว่าสำคัญคอชาวบ้าน"

สำหรับหลักสูตรระยะยาวมีปัญหาที่น้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะในการฝึกอบรมสตรีของ
 หน่วยงานรัฐบาล แต่ละหน่วยงานต่างก็พยายามจะกำหนดหลักสูตรให้มีระยะสั้นเพื่อเป็น
 การประหยัดงบประมาณอยู่แล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบในการจัดของหน่วยงานของรัฐ
 อาทิการประหยัดงบประมาณ และระยะเวลาของสตรีผู้เข้ารับการฝึกอบรม ทำให้หน่วยงาน
 ของรัฐจำเป็นต้องจัดหลักสูตรระยะสั้น อย่างไรก็ตามก็การจักหลักสูตรระยะสั้นยังมีปัญหาอยู่ได้
 แต่ ปัญหาตามการจัดว่าจะจัดอย่างไรหลักสูตรจึงจะมีประสิทธิภาพสามารถถ่ายทอดความรู้
 ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ครบถ้วนภายในเวลาจำกัด

10. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาในกลุ่มเป้าหมายเห็น
 ว่ามีปัญหามากในเรื่องที่สตรีไม่เห็นความสำคัญ และไม่สนใจมารับการฝึกอบรม การที่สตรีไม่
 เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับการฝึกอบรมนั้นอาจจะเนื่องมาจากโครงการที่นำมาใช้หรือ
 หลักสูตรที่นำมาสอนไม่ตรงกับความต้องการหรือปัญหาของสตรี ซึ่งจากการ วิจัยครั้งนี้พบว่าหน่วย
 งานรัฐบาลมีปัญหาในเรื่องที่หลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและความต้องการ ของกลุ่ม
 สตรี ดังนั้นสตรีจึงไม่สนใจมารับการฝึกอบรมประกอบกับการฝึกอบรมทำให้เสียเวลาในภาพประ-
 กอบอาชีพ ถ้ามาอบรมแล้วไม่ได้ผลตามต้องการหรือไม่ช่วยแก้ปัญหา สตรีก็ยอมไม่เสียเวลา

มาฝึกอบรม นอกจากนั้นการที่สตรีไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับการฝึกอบรมก็ยังมี อาจเนื่องมาจากการขาดความเข้าใจในโครงการ ตลอดจนเนื้อหาหลักสูตร ของเรื่อง ที่อบรมว่าจะมีประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวอย่างไร

สำหรับปัญหาที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเห็นว่าปัญหาน้อย คือสตรีไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง สตรีไม่มีเวลาว่างทำให้ขาดเรียน สตรีอ่านและเขียนไม่ได้ สตรีขาดความกระตือรือร้นที่จะช่วยตนเอง ไม่มีวัสดุมาฝึก และมีการกำหนดคุณสมบัติ ของผู้เรียนมากเกินไปจนเป็นการกีดกันไปใหญ่ที่มีความจำเป็นได้เรียน จากการวิจัย ครั้งนี้ได้ผลสอดคล้องกันกับปัญหาสตรีไม่มีเวลาว่างทำให้ขาดเรียน และไม่มีวัสดุมาฝึก คือในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สตรี หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหามากในเรื่องที่สตรีไม่มี เวลามารับการอบรม และในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สตรี หน่วยงานรัฐบาลมีปัญหาน้อยในเรื่อง ขาดวัสดุที่ใช้ในการฝึก (จากตารางที่ 27) สำหรับสาเหตุที่สตรีไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นผู้วิจัยเห็นว่าอาจจะเนื่องมาจากการฝึกอบรมไปสอนในเรื่อง ที่แปลกใหม่และอาจจะขัดกับค่านิยม ความเชื่อดั้งเดิมของเขามากทำให้สตรีต่อต้าน ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น สำหรับปัญหาที่สตรีไม่มีเวลาว่างทำให้ขาดเรียนก็อาจจะเนื่องมาจากการฝึกอบรมทำในขณะที่สตรีต้องประกอบอาชีพหลักคือการทำนาจึงไม่มีเวลา มาฝึกอบรม ส่วนปัญหาสตรีอ่านและเขียนไม่ได้ก็สืบเนื่องมาจากความจำเป็นในทาง เศรษฐกิจต้องช่วยพ่อแม่ทำนา และค่านิยมของไทยที่ไม่สนับสนุนให้สตรี เรียนสูงเพราะ เรียนไปก็ไม่ได้ประโยชน์โตขึ้นมาก็ต้องมีครอบครัว สำหรับปัญหาสตรีขาดความกระตือรือร้นที่จะช่วยตนเองทั้งนี้ก็เพราะยังไม่เห็นผลของการฝึกอบรมชัดเจนว่าจะช่วยเพิ่ม รายได้หรือประหยัดรายได้อะไรให้ตนจริง ถ้าได้มีการสนับสนุนให้นำความรู้ไปใช้จนเพิ่มพูน รายได้ให้เขาได้จริง เขาก็จะเกิดความกระตือรือร้นเอง สำหรับการกำหนดคุณสมบัติ ของผู้เรียนมากเกินไปจนเป็นการกีดกันไปใหญ่ที่มีความจำเป็นได้เรียนอาจสืบเนื่องมา จากความสละสลวยในการฝึกอบรม เช่น กำหนดให้ผู้หญิงเรียนอ่านและเขียนหนังสือได้ก็เพื่อ ความสละสลวยในการฝึกอบรม เป็นต้น โดยสัมภาษณ์ไปว่าผู้ที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ ต่างหากที่เป็นกลุ่มที่ต้องรับการอบรม

11. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาคานบุคคลากร พบว่า มีปัญหามากในเรื่องบุคลากรมีความรับผิดชอบในหน้าที่หลายอย่าง ซึ่งสอดคล้อง

กับงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของกลุ่มสตรี ของ กรมการพัฒนาชุมชน ที่พบว่า "เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบการดำเนินงานพัฒนา ชุมชนระดับตำบลมีไม่เพียงพอ บางคนต้องรับผิดชอบการดำเนินงานในหลายตำบล" (กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน 2524 ก: 18) ส่วนปัญหาเรื่องบุคลากร พบว่ามีปัญหาน้อย ได้แก่ บุคลากรไม่ทราบวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงานที่ทำ บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในวิชาการใหม่ ๆ ที่ทันสมัย บุคลากรขาดทักษะใน การถ่ายทอดความรู้ บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในวิชาชีพที่กลุ่มสตรีต้องการ ซึ่งการวิจัยเรื่องปัญหาการพัฒนาชนบทของสตรีไทย ของ มาฉะ ชิตตะสังคะ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่าบุคลากรไม่ทราบวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงานที่ทำ โดยพบว่า "เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติโครงการขาดความคิดที่จะสานต่อเมื่อเสร็จโครงการ ฝึกอบรมแต่ละโครงการแล้วก็เลิกโครงการโดยมิได้มุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายในด้าน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น" (มาฉะ ชิตตะสังคะ 2522: 25) และปัญหาเรื่องบุคลากร ขาดความรู้ความชำนาญในวิชาชีพที่กลุ่มสตรีต้องการ ดร.ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ได้อธิบายไว้ว่า "ข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถมักจะรวมกันอยู่ในส่วนกลาง ข้าราชการส่วนภูมิภาคไม่ค่อยได้รับการส่งเสริมด้านประสิทธิภาพและสมรรถภาพใน การทำงาน อยู่ไปนาน ๆ ก็ไม่มีความรู้ความชำนาญคงทำงานควยสามัญสำนึกและ อาศัยประสบการณ์เก่า ๆ ที่ตนเคยทำมาในอดีต" (ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ม.ป.ป.: 2) การที่หน่วยงานรัฐบาลต้องประสบกับปัญหาด้านบุคลากรดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า อาจจะสืบเนื่องมาจากการขาดการวิเคราะห์บุคลากรอันเป็นการพิจารณาคัดเลือก บุคลากรที่ผู้บริหารคาดคิดว่าเหมาะสมกับงาน ซึ่งในเรื่องนี้ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ ไกลกลาวไว้ว่า สาเหตุสำคัญของการขาดการวิเคราะห์เช่นนี้ก็เนื่องจากผู้บริหารบาง คนอาจจะมองงานการศึกษาในโรงเรียนที่จะจัดบุคคลรับผิดชอบในตำแหน่งหัวหน้าฝ่าย และหัวหน้างาน ตลอดจนครูผู้สอนนั้นในแนวตั้งในฐานะผู้บริหาร ย่อยที่มีหน้าที่กลั่นกรอง หนังสือราชการ งานธุรการ การเงินตามระเบียบทางราชการมากกว่างานที่จะ ต้องทำในลักษณะวิชาการและงานที่ต้องการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเทคนิคจัดการ ที่เหมาะสม" (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ 2526: 142) ดังนั้นการขาดการวิเคราะห์ บุคลากรที่เหมาะสมทำให้เกิดปัญหาทางด้านบุคลากรดังกล่าว

12. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาคานงบ-
 ประมาณมีมากในเรื่องที่งบประมาณการดำเนินงานไม่เพียงพอ และไม่สามารถจัดสรร
 งบประมาณให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละหน่วยงานและท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้อง
 กับงานวิจัยเรื่องการพัฒนาสตรีชนบทของไทย ของ มาชะ ชิตตะสังคะ ที่พบว่า
 "การที่โครงการฝึกอบรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่ได้ผลและมีคุณภาพที่น่าพอใจเพราะ
 ขาดการสนับสนุนทางคานงบประมาณ" (มาชะ ชิตตะสังคะ 2522: 5) และจาก
 การติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาสตรี ของกรมการพัฒนาชุมชน พบว่า "ทุกหน่วย
 งานของรัฐมีงบประมาณจำนวนจำกัดทั้งสิ้น" (กรมการพัฒนาชุมชน 2523: 33)
 สำหรับปัญหาคานงบประมาณที่เห็นว่ามีน้อย ใดแก งบประมาณในการจัดฝึกอบรมให้แก่
 สตรีไม่เพียงพอ และการเบิกจ่ายล่าช้า ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากการมีงบประมาณจำนวน
 จำกัดนั่นเอง ส่วนปัญหาการเบิกจ่ายล่าช้านั้นก็เพราะระบบราชการของไทยที่การ
 ดำเนินงานทุกอย่างต้องเป็นไปตามขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การส่งเรื่องขออนุมัติ พอเรื่อง
 อนุมัติแล้วจึงรอการเบิกจ่ายทำให้เสียเวลานาน นอกจากนี้การเบิกจ่ายต่าง ๆ อยู่ที่
 ส่วนกลาง หน่วยงานรัฐบาลซึ่งตั้งอยู่ในส่วนกลาง การเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายในการฝึก
 อบรมต่าง ๆ ก็ต้องส่งเรื่องมาเบิกจากส่วนกลาง ดังนั้นการเบิกจ่ายจึงล่าช้า

13. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาการประเมิน-
 ผล พบว่า มีปัญหามากในเรื่อง ขาดบุคลากรที่จะติดตามผล ไม่มีการนำผลการประเมิน-
 มาใช้ปรับปรุงงาน ส่วนที่มีปัญหาน้อย ใดแก การขาดวิธีการประเมินผลที่ดี ซึ่งใน
 เรื่องนี้ ไพรัตน์ เคชะรินทร์ โกลลาไว้วา "ระบบการรายงานการติดตามผลและ
 การควบคุมโครงการพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ยังไม่มีประสิทธิภาพ
 อย่างแท้จริง ระบบราชการ ไม่ได้สนใจอย่างจริงจังเมื่อโครงการดำเนินการไปแล้ว
 ก็แล้วกัน จะเป็นประโยชน์มากน้อยต่อประชาชนเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ขอให้ทำตามที่เจ้า
 สังกัดสั่งแล้วก็ใช้ได้ การรายงานผลมักกระทำกันในรูปสถิติเชิงปริมาณมากกว่าเชิง
 คุณภาพ และมุ่งหวังเพื่อการประชาสัมพันธ์ผลงานมากกว่าการวิเคราะห์ผลประโยชน์
 ต่อประชาชนในเขตโครงการ" (ไพรัตน์ เคชะรินทร์ ม.ป.ป.: 3) การที่หน่วย-
 งานรัฐบาลมีปัญหาในด้านการประเมินผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเพราะผู้บริหาร
 ผู้ปฏิบัติงานไม่เห็นความสำคัญของการประเมินผล การประเมินผลเป็นการทำตามหน้าที่

และมักจะไม่มี การนำผลการประเมินมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้บุคลากรในการติดตาม ผลักมักจะขาดแคลน เพราะจะต้องใช้บุคลากรที่มีความสามารถรอบรู้และได้รับการฝึกฝน มาโดยเฉพาะ การติดตามผลก็ต้องไปปฏิบัติในท้องถิ่นนั้น ๆ จึงจำเป็นต้องใช้บุคลากร ชายเป็นส่วนมาก ดังนั้นบุคลากรในการติดตามผลจึงมักมีน้อยไม่เพียงพอ

14. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาในการให้ การศึกษาอบรมทางดานวิชาชีพ เจ้าหน้าที่เห็นว่ามีความปัญหาในดานการตลาด ส่วน ที่มีปัญหาน้อย ใดแก ขาดวัสดุอุปกรณ์ ขาดเจ้าหน้าที่อบรมเฉพาะดาน ขาดการออก- แบบและพัฒนารูปแบบให้ทันสมัย ขาดเงินทุนที่จะผลิตเมื่ออบรมแล้ว ในดานการ ตลาด และเงินทุนนั้นจากการอภิปรายของ นางจันทร์พอง บุญมี รองประธานกลุ่มแม่บ้าน เหมืองหม้อ อ.เมือง จังหวัดแพร่ ในรายงานการสัมมนาเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วม ของสตรีชนบททางเศรษฐกิจและสังคม ความว่า "กลุ่มแม่บ้านเหมืองหม้อมีปัญหาใน การตลาดและดานการลงทุน ไม่มีเงินลงทุนจำนวนมากพอ และเมื่อผลิตแล้วก็หาตลาด ได้ยากมาก ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน" (กรมการพัฒนาชุมชน 2524 ข: 106) และจากการประเมินผลโครงการพัฒนาสตรี ในระดับจุลภาค : โครงการเพิ่มพูนรายได้ของสตรีชนบท พบว่า "ในการประกอบ อาชีพนั้น ไม่มีเงินทุนเพียงพอที่จะดำเนินการ จนสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสตรีให้ มากพอจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว" (กรมการพัฒนาชุมชน 2523: 51) และในรายงานการวิจัยเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของสตรีชนบททางเศรษฐกิจและ สังคม สรุปว่า "แม่สตรีไทยในชนบทจะมีศักยภาพของความเป็นผู้ประกอบการที่จะเข้าไปมี ส่วนรวมในการทำมาหากินของฝ่ายชายอยู่แล้ว แต่ส่วนใหญ่พบว่าโอกาสยังไม่อำนวย . . . เพราะยังขาดทุนทรัพย์ในการลงทุนประกอบอาชีพ (กรมการพัฒนาชุมชน กอง วิจัยและประเมินผล 2524 ข: 87) สำหรับปัญหาการขาดวัสดุอุปกรณ์นั้นสอดคล้อง กับการวิจัยครั้งนี้ที่ว่า "ในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มสตรีมีปัญหาการขาดวัสดุที่ใช้ ในการฝึก และอุปกรณ์การสอนน้อย" (จากตารางที่ 10) และจากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานพัฒนาของสตรี ของกรมการ- พัฒนาชุมชน พบว่า "ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานพัฒนาสตรี คือ การขาด วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการฝึกอบรมหรือเพิ่มพูนความรู้ให้สตรี" (กรมการพัฒนาชุมชน

กองวิจัยและประเมินผล 2524 ก: 18) ส่วนปัญหาการขาดเจ้าหน้าที่อบรมเฉพาะ
 คำนวณนั้นสอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้ที่ว่า ปัญหาของหน่วยงานรัฐบาลในด้านบุคลากร
 ได้แก่ บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในวิชาชีพที่กลุ่มสตรีต้องการ" (จากตาราง
 ที่ 30) การที่หน่วยงานรัฐบาลประสบปัญหาเรื่องวัสดุอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่อบรมเฉพาะ
 คำนวณก็เพราะการขาดการตระเตรียมล่วงหน้า และเจ้าหน้าที่ไม่มีความสามารถในการ
 ผลิตวัสดุอุปกรณ์อย่างง่าย ๆ ไข่เอง รอใช้แต่วัสดุอุปกรณ์ของทางราชการซึ่งมีจำกัด
 และสำหรับปัญหาเงินทุนกลางและการออกแบบพัฒนารูปแบบนั้นก็สืบเนื่องมาจากการฝึก
 อบรมของหน่วยงานรัฐบาลจำกัดอยู่เฉพาะการฝึกอบรมตามหลักสูตร เท่านั้น ไม่มีการ
 ติดตามผลและช่วยเหลือตลอดจนสนับสนุนให้สตรีนำความรู้ไปใช้เพิ่มพูนรายได้โคจรจริง
 จากการประเมินผลโครงการพัฒนาสตรีในระดับจุลภาค : โครงการเพิ่มพูนรายได้ของ
 สตรีชนบท พบว่า "หน่วยงานรัฐบาลยังขาดการสนับสนุนทั้งในความต้องการของวิชาการ
 และวัสดุอุปกรณ์ในการนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพและประกอบกิจกรรมทาง
 สังคม" (กรมการพัฒนาชุมชน 2523: 37)

สรุป

หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรีอย่างกว้างขวางทั้งด้าน
 ความรู้สามัญ วิชาชีพ ความรู้ทั่วไป และครอบคลุมสตรีทั้งในชนบท ในเมือง รวมทั้ง
 สตรีที่ตอ้งขัง และที่เป็นโสเภณีต้องโทษมารับการสงเคราะห์ แต่การดำเนินงานเหล่านี้
 บางส่วนก็ซ้ำซ้อนกัน เพราะหน่วยงานรัฐบาลซึ่งมีอยู่มากมายหลายแห่งและมีหน้าที่
 ความรับผิดชอบต่างกัน ต่างก็มีบทบาทในการให้ความรู้เรื่องคล้ายคลึงกันกับกลุ่มเป้า-
 หมายสตรีเดียวกัน เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียนรับผิดชอบเรื่องการอ่านเขียน
 แต่ก็อบรมอาชีพแก่สตรีชนบทตามโครงการอบรมกลุ่มแม่บ้าน หรือกรมพัฒนาชุมชนซึ่งมี
 หน้าที่เป็นผู้อำนวยการงานในพัฒนาสตรีก็อบรมอาชีพต่าง ๆ แก่สตรี สำนักงานแรงงาน
 พัฒนาชนบทซึ่งมีความรับผิดชอบหลักในการสร้างความเจริญทางวัตถุก็ให้การอบรมอาชีพ
 แก่สตรีเช่นกัน กรมส่งเสริมการเกษตรหรือกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมก็อบรมอาชีพ
 เกี่ยวกับการเกษตรและการอุตสาหกรรมแก่สตรีชนบทเช่นกัน ในด้านอาชีพที่ทำการ
 อบรมก็เป็นอาชีพที่ยังผูกพันกับค่านิยมเดิมที่เห็นวาสตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ เป็นแม่บ้าน

นั่นคือ อาชีพพลทหาร ทัศนกรรม อุตสาหกรรมในครอบครัว นอกจากนั้นการอบรมของหน่วยงานรัฐบาลส่วนใหญ่ยังมีลักษณะที่ว่าเมื่อไปจัดอบรมให้แกสตรี้จะอบรมใดครั้งละเรื่องเดียว เช่น อบรมอาชีพการสอนการประกอบอาชีพนั้น ๆ โดยตรงหรืออาจจะสอดแทรกความรู้ เรื่องการวางแผนครอบครัวบ้างเล็กน้อย การที่หน่วยงานต่างก็ฝึกอบรมอาชีพหรืออื่น ๆ แกสตรี้โดยที่ยังไม่มีความพร้อม เช่น วิทยากรไม่เพียงพอ วิทยากรขาดความรู้ความชำนาญเฉพาะอาชีพที่อบรม ฯลฯ หรืออบรมใครคราวละเรื่องเดียว จะทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ และสตรี้ต้องเสียเวลามาเรียนหลายครั้งหรือไม่มาเรียนเลย ในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขซึ่ง ศาสตราจารย์ คุณดวงเดือน พิศาลบุตร นายกสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการโครงการส่งเสริมการศึกษา สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ทำการทดลองได้ผลดีมาแล้วคือวิธีการ สอนแบบผสมผสานไว้ในขอเสนอแนะ

ในด้านความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานในการให้การศึกษากาสตรี้ จากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม พบว่า หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาท่างานอาชีพโดยมุ่งให้เพิ่มพูนรายได้มากกว่าจะประหยัดหรือให้ยึดเป็นอาชีพ ซึ่งก็สอดคล้องกับการวิเคราะห์เอกสาร อย่างไรก็ตาม ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการให้การศึกษากาสตรี้ เพื่อพัฒนาสังคมชนชั้นน้อย ซึ่งจากการวิเคราะห์เอกสารพบว่าหน่วยงานแทบทุกแห่งที่มีบทบาทในการให้การศึกษากาสตรี้ จะให้ความรู้เพื่อพัฒนาสังคมด้วย โดยบางแห่งอาจจะมีโครงการโดยตรง เช่น กรมอนามัย มีโครงการอนามัยแม่และเด็ก หรือบางแห่งก็อาจจะแทรกความรู้ทางด้านสังคมไว้ในโครงการอาชีพ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน มีโครงการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มสตรีระดับหมู่บ้านตำบล ก็ฝึกให้สตรีมีบทบาทในการแก้ปัญหาของชุมชน เป็นต้น การที่เจ้าหน้าที่มีความเห็นว่าหน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้ความรู้ เพื่อพัฒนาสังคมน้อย อาจจะเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไป เพราะฉะนั้นอาจจะทำให้หน่วยงานรัฐบาลปฏิบัติงานในการศึกษากาสตรี้ เพื่อพัฒนาสังคมไม่ไคผลดีเท่าที่ควร จึงควรจะได้มีการแก้ไขปรับปรุง

สำหรับปัญหาและอุปสรรคของหน่วยงานในการให้การศึกษากาสตรี้ พบว่าเจ้าหน้าที่เห็นว่าปัญหาหลักในเรื่องต่อไปนี้คือ ขาดการร่วมมือประสานงานกันน้อย

แท้จริง ขั้นตอนในการปฏิบัติงานมาก ผู้บริหารไม่เข้าใจการทำงานอย่างแท้จริง
งบประมาณไม่เพียงพอและไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับความต้องการ
ของแต่ละหน่วยงานและท้องถิ่นได้ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในหน้าที่หลายอย่างขาดบุคลากร
ติดตามผล สตรีไม่มีเวลารับการอบรม สตรีไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจมารับ
การฝึกอบรม และปัญหาคานหาตลาดยาก จากการวิเคราะห์เอกสารก็พบปัญหา
เช่นเดียวกันนี้มากซึ่งหน่วยงานรัฐบาลบางแห่งก็แก้ไขไปได้แล้ว บางแห่งก็ดำเนินการ
แก้ไขอยู่ เช่น ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอก็ติดต่อขอความร่วมมือจากเอกชนหรือ
องค์กรเอกชนในประเทศ หรือจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ยูนิเซฟ เอพเอไอ
เป็นต้น บางปัญหา เช่น สตรีไม่มีเวลา ไม่สนใจก็แก้ไขโดยพยายามจัดฝึกอบรม
ในช่วงเวลาที่สตรีว่างจากการประกอบอาชีพ หรือที่ผู้วิจัยเสนอแนะให้จัดฝึกอบรม
โดยใช้เวลาสั้น ๆ และให้ครอบคลุมเนื้อหาเฉพาะเรื่องเฉพาะจุดให้มากที่สุด สตรี
จะได้เลือกฝึกอบรมได้เฉพาะเรื่องที่น่าสนใจจริง ๆ และสามารถสละเวลามาเรียนได้
เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. จากการวิจัยพบว่า บทบาทของหน่วยงานรัฐบาลในการให้การศึกษาศึกษาแก่
สตรี เพื่อเพิ่มพูนรายได้ และให้ยึดเป็นอาชีพนั้นจำกัดอยู่เฉพาะการอบรมเนื้อหาวิชาชีพ
ทำให้สตรีที่ผ่านการอบรมแล้วทำงานนั้น ๆ เช่น ทอผ้า หรือตัดเสื้อผ้าเพื่อตัวเอง แต่
ไม่สามารถนำความรู้ไปใช้เพิ่มพูนรายได้หรือยึดเป็นอาชีพได้มากเท่าที่ควร เพราะ
ต้องประสบกับปัญหาภายหลังการฝึกอบรม คือ ปัญหาคานหาเงินทุน และตลาด ซึ่งปัญหา
นี้แม้หน่วยงานบางแห่งเช่น กรมส่งเสริมการเกษตรจะได้เคยช่วยเหลือด้วยการจัดหา
เงินทุนให้ภายหลังการฝึกอบรมก็ทำได้เพียงบางแห่งเท่านั้นและไม่ทำประจำ ผู้วิจัย
ขอเสนอแนะให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการติดต่อและรวบรวม
แหล่งเงินทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาล เอกชน ต่างประเทศ และองค์กร
ต่างประเทศ และอบรมพัฒนาการใหม่ความรู้เรื่องแหล่งเงินทุนที่มีอยู่เพื่อที่เขาจะได้ให้
คำแนะนำหรือติดต่อขอความช่วยเหลือจากแหล่งดังกล่าวที่อยู่ในท้องถิ่นให้แก่กลุ่มสตรีได้
และในกรณีของเงินทุนจากต่างประเทศ หรือองค์กรระหว่างประเทศก็ให้พัฒนาการติดต่อ

ผ่านมาที่กรมการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้พัฒนากรยังจะต้องสามารถให้คำแนะนำแก่สตรีเกี่ยวกับตลาด ความต้องการของตลาด รูปแบบของสินค้า ราคาสินค้าในตลาด ฯลฯ ดังนั้น พัฒนากรจะต้องทำหน้าที่ติดตามผลการฝึกอบรมพร้อมไปกับการรายงานประเมินผลและเสนอแนะข้อคิดเห็นให้กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานฝึกอบรมโดยเฉพาะ ทราบ และดำเนินการแก้ไขต่อไป

2. จากการวิจัย พบว่า ในการฝึกอบรมแต่ละครั้งหน่วยงานรัฐบาลส่วนใหญ่ จะให้การศึกษาแก่สตรีวิชาชีพเรื่องเดียว เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมไปอบรม เรื่องการทอผ้าควยก็กระตุกก็จะอบรมเรื่องเดียว หรือกรมอนามัยไปอบรมเรื่องอาหาร ของทารกก็อบรมเฉพาะของทารกเรื่องเดียว เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการฝึกอบรมใน ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความสูญเสียทั้งในฝ่ายผู้จัดและผู้ที่มารับการอบรมที่ต้องมา หลาย ๆ ครั้ง ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้หน่วยงานรัฐบาลใช้วิธีการสอนแบบผสมผสานของ ศาสตราจารย์ คุณดวงเดือน พิศาลบุตร นายกษมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งใช้เทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการผสมผสานวิชาการหลาย ๆ สาขาเข้า เป็นหน่วยเดียวกัน ทำการสอนหลายวิชาผสมผสานพร้อม ๆ กันในช่วงเวลาจำกัด เช่น 3 ชั่วโมง วิธีดังกล่าวนอกจากจะช่วยให้สตรีได้ความรู้พร้อม ๆ กันหลายเรื่อง ในคราวเดียวกัน ไม่สิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายแล้ว ยังทำให้สตรีเกิดความเข้าใจ ความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาการต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง ทำให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไป ใช้ประโยชน์ได้ทันที และเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันที่ให้ 4 กระทรวง คือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ทำงานประสานกันในเขตพื้นที่ยากจน

3. หน่วยงานรัฐบาลควรส่งเสริมให้องค์กรสตรีระดับตำบล หมู่บ้าน ที่ตั้งขึ้นแล้วอันได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน และคณะกรรมการพัฒนา สตรีระดับตำบล เป็นองค์กรที่เข้มแข็งและมีบทบาทในการพัฒนาสตรีให้มากขึ้น ส่ง เสริมและสนับสนุนให้สตรีที่เป็นสมาชิกได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมทางสังคม โดยให้ ความรู้แก่สตรีให้เขามีความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และเปิดโอกาสให้สตรีที่มีความสามารถได้ เข้ามามีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่นเป็น สมาชิกขององค์กรที่มีอยู่ และให้การฝึกอบรมและฝึกฝนสตรีที่มีความรู้ความสามารถ

ให้มีทักษะในการเป็นผู้นำ ให้เขาสามารถบริหารองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบทบาทในการพัฒนาและตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้จะสนับสนุนให้องค์กรสตรีเข้มแข็งแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องส่งเสริมให้สตรีที่มีความสามารถได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะในการเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา และสนับสนุนให้สตรีได้เข้าเป็นสมาชิกในองค์กรอื่น ๆ ที่สำคัญคือแก่ คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน และคณะกรรมการสภาตำบล เพื่อจะได้ดูแลผลประโยชน์ของสตรีในหมู่บ้าน และแสดงบทบาทของสตรีในฐานะสมาชิกอีกครั้งหนึ่งของสังคม

4. จากการวิจัยพบว่า หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษอบรมความรู้ทางด้านการเกษตรแก่สตรีน้อยแต่ให้กับบุรุษมาก ผู้วิจัยเสนอแนะให้หน่วยงานรัฐบาลให้การศึกษแก่สตรีทางด้านการเกษตร โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ การใช้เครื่องทุ่นแรง ปุ๋ย ฯลฯ ทั้งนี้เพราะความรู้ทางด้านการเกษตรเป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับสตรีไม่น้อยกว่าความรู้ด้านอื่น ๆ เพราะสตรีอันเป็นกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาของหน่วยงานรัฐบาล ส่วนใหญ่ก็เป็นสตรีชนบทซึ่งทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย ดังนั้นการให้ความรู้ทางด้านการเกษตรจึงจำเป็นสำหรับสตรีและช่วยให้สตรีได้มีความรู้ใหม่ ๆ ที่จะนำไปใช้ปรับปรุงการเกษตรในไรนาของตนเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว และขณะเดียวกันก็เป็นการเพิ่มคุณภาพของผลผลิตอีกด้วย

5. หน่วยงานรัฐบาลและเอกชนควรจะมีมือประสานงานกันในการพัฒนาสตรีเพื่อประโยชน์สูงสุดของสตรี ในปัจจุบันหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนยังขาดการร่วมมือประสานงานกันอย่างจริงจัง การประสานงานมักจะเป็นแบบชั่วคราวหรือเป็นในรูปแบบของการช่วยเหลือและเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการที่จำเป็น หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องการความร่วมมือช่วยเหลือในเรื่องใดก็ตามก็ตาม ซึ่งการประสานงานเช่นนี้เป็นความร่วมมือประสานงานที่ผิวเผินและไม่เป็นระบบสมควรที่จะได้มีการกำหนดนโยบายในเรื่องนี้ให้ชัดเจน เพื่อให้การพัฒนาสตรีมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันรัฐบาลแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติขึ้นทำหน้าที่ประสานงานระหว่างองค์กรของรัฐและเอกชนสมควรที่หน่วยงานนี้จะเร่งดำเนินการจัดประชุมวางแผนการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาสตรีทั้งของรัฐและเอกชนโดยด่วน

6. ผู้วิจัยเห็นว่ากรณีที่หน่วยงานรัฐบาลมีบทบาทในการให้การศึกษาแก่สตรี มีบทบาทในการพัฒนาสังคมนั้นจะยังไม่ประสบผลสำเร็จได้เต็มที่ เพราะสตรีส่วนใหญ่ ต้องรับภาระในฐานะแม่บ้านทำให้ไม่มีเวลาที่จะเข้ามา มีบทบาทและมีส่วนร่วมทางสังคม ผู้วิจัยเสนอแนะให้แก้ปัญหาโดยให้ผู้ชายมีบทบาทในการช่วยเหลืองานบ้านให้มากขึ้น โดยให้แม่เริ่มฝึกเด็กชายให้ช่วยเหลือทำงานบ้านเช่นเดียวกับเด็กหญิง ฉะนั้นพอมันครบครันไปผู้ชายก็จะมีบทบาทในการช่วยเหลือทำงานบ้านซึ่งเป็นความเคยชินที่ได้รับฝึกมาแต่เด็ก ผู้ชายก็จะช่วยแบ่งเบาภาระในครอบครัวให้กับสตรี สตรีก็จะมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมทางสังคมตามเป้าหมายของโครงการพัฒนาสังคมต่าง ๆ มากขึ้น

ขอเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำวิจัยต่อไป

1. ควรจะได้มีการวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้โดยใช้เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐบาลในส่วนภูมิภาคเป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. ควรจะได้มีการวิจัยเพื่อหารูปแบบวิธีการที่เหมาะสมในการให้การศึกษาแก่สตรี
3. ควรจะได้มีการวิจัยเปรียบเทียบการดำเนินงานให้การศึกษาแก่สตรี โดยหน่วยงานรัฐบาลและหน่วยงานเอกชน